

LAUREA
AMMATTIKORKEAKOULU

Uuden edellä

Uudistuva jätelaki ja kuluttajan jätelakiopas

Kaartinen, Johanna

2012 Hyvinkää

Laurea-ammattikorkeakoulu
Hyvinkää

Uudistuva jätelaki ja kuluttajan jätelakiopas

Johanna Kaartinen
Liiketalous
Opinnäytetyö
Huhtikuu, 2012

Johanna Kaartinen

Uudistuva jätelaki ja kuluttajan jätelakiopas

Vuosi 2012

Sivumäärä 27

Ympäristönsuojeluun liittyvät asiat ovat nousseet yhteiskunnassamme keskustelun aiheeksi usein viimeaikoina. Tällä hetkellä jätelaki on ajankohtainen, sillä laki uudistuu 1.5.2012. Lain uudistukselle on selvästi tarvetta, koska voimassa oleva jätelaki ei vastaa ajatukseltaan tämänhetkisiä tarpeita. Uudella jätelailla tavoitellaan entistä enemmän jätteen määrän ja haitallisuuden vähenemistä, sekä jätteen kierrätyksen ja kaikenlaisen hyödyntämisen tehostamista ja näin ollen suoranaisten kaatopaikkajätteen vähentymistä. Lakiuudistuksen myötä myös voimassa olevan lain terminologiaa täsmennetään vastaamaan Euroopan unionin lainsäädäntöä. Kuitenkin jätelain soveltamisala sekä sen keskeiset periaatteet pysyvät jokseenkin ennallaan.

Euroopan unioni on uudistanut jätteiden käsittelyä koskevaa direktiiviä. Uusi jätedirektiivi asettaa jäsenmaille rajat, joiden mukaan jäsenmaat sopeuttavat lainsäädäntöään direktiivin sopivaksi. Suomen voimassa oleva jätelaki on vuodelta 1993, jolloin Suomi ei vielä ollut Euroopan unionin jäsen.

Jäte määritellään laissa aineeksi tai esineeksi, jonka sen haltija on poistanut tai aikoo poistaa käytöstä taikka on velvollinen poistamaan käytöstä. Määritelmä on hyvin ylimalkainen, joka tekee jätelain soveltamisalasta erittäin laajan. Lakia sovelletaan jätteisiin, jätehuoltoon ja roskaantumiseen sekä tuotteisiin ja toimintaan, josta syntyy jätettä. Näin ollen jätelailla on myös vaikutusta monien eri toimijoiden toimintaan, kuten jätekuljetusyrityksiin, kuluttajiin, jätehuoltoyrityksiin, tuottajiin ja kuntiin.

Uudistuvan lain myötä jätealan pelisäännöt selkiytyvät. Lain yleisissä velvollisuuksissa ja periaatteissa korostetaan etusijajärjestyksen merkitystä kaikessa toiminnassa. Etusijajärjestyksellä edellytetään tuotteen tekijän vastuullista käyttäytymistä tuotteiden koko elinkaaren ajan. Kaiken toiminnan ensisijaisuus periaate on pyrkimys vähentämään syntyvän jätteen määrää, myös raaka-aineita tulee käyttää säästeliäästi.

Kuluttajan on hyvä tietää miten erilaiset kotitaloudesta syntyneet jätteet on syytä hävittää. Mitä jätteitä voi kierrättää? Miten kierrättäminen tapahtuu? Lisäksi on hyödyllistä tietää, että aiheutuuko jätteiden kierrättämisestä kuluja? Oppaasta selviää myös mitä seuraamuksia ympäristön roskaamisesta voi rikoslain mukaan seurata. Osittain toiminnallisen opinnäytetyöni tarkoituksena on antaa kuluttajalle valmiuksia ja neuvoja käsitellä oikein omia kotitalousjätteitään. Lisäksi voin tulevaisuudessa hyödyntää kuluttajalle tarkoitettua jätelakiopasta myös kotitalousopettajan työssäni.

Asiasanat: jätelaki, kuluttajan jätelakiopas, ympäristönsuojelu

Johanna Kaartinen

The New Waste law and The Consumer Guide to the Waste law

Year	2012	Pages	27
------	------	-------	----

Issues related to environmental protection have become a topic of social debate in recent times. Now the Waste law is current, because the law will be renewed on May 1st 2012. The reform of the new law is clearly a need, because the current law does not correspond to today's needs. The new Waste law aims at reducing more and more the numbers of waste and harmfulness. The Waste law also aims at recycling and making the use of waste in all its forms of more efficient and, therefore directly reduce landfill waste. The reform of the current law also specifies the terminology to meet European Union legislation. However, the scope of the Waste law and its key principles remain largely unchanged.

The European Union has renewed its waste treatment directive. The new Waste Directive sets a framework for member countries, according to which they adapt their laws to fit the Directive. The valid Finnish Waste law dates back to 1993, when Finland was not a member of the European Union yet.

Waste is defined by the law as a substance or object which the holder discards, intends to discard or is required to discard. This definition is very vague, which makes the scope of the Waste law very wide. The Waste law will be applied to waste, waste management and litter as well as to products and activities that generate waste. Thus, the Law on waste is also the impact of many different actors, such as waste disposal businesses, consumers, waste management companies and producers.

By reforming the law in the waste sector the rules of the game will become clearer. The importance of prioritization is emphasized in all activities. The priority order is required in the product by responsible behaviour throughout the life. Generally the primacy of the operation principle is an attempt to reduce the amount of waste, including raw materials that should be used sparingly.

The consumer should be aware of how the waste should be disposed of in different households. What waste can be recycled? How does recycling work? It is also useful to know how much the recycling fee is. The Consumer Guide to the Waste law gives the consumers know-how to act correctly with their own household wastes. The Guide also gives information on the environmental protection.

Keywords: The Waste law, a Consumer Guide to the Waste law, environmental protection

Sisällysluettelo

Lyhenteet	6
1 Johdanto.....	7
2 Kunnallinen päätöksenteko ja jätehuoltoviranomaisen toimivalta	8
3 Jätelain soveltaminen	9
3.1 Voimassa oleva jätelaki	10
3.2 Euroopan unioni ja jätedirektiivi	10
3.3 Uusi jätelaki.....	11
3.4 Jätelaki Ruotsissa	11
4 Uuden jätelain vaikutus eri toimijoille	12
4.1 Lain uudistuksen vaikutus kuntalaisille	13
4.2 Lain uudistuksen vaikutus jätehuoltoyrityksille	13
4.3 Lain uudistuksen vaikutus jätekujietyksille	13
4.4 Tuottajan ja tuotteen tekijän vastuu	15
5 Kuluttajan jätelakiopas	15
5.1 Ympäristönsuojelu	16
5.2 Mikä jätelaki on?	16
5.3 Jätelain vaikutus kuluttajalle	17
5.4 Miten jätteitä hävitetään oikein ja mitä se maksaa?	17
5.5 Roskien hävittäminen polttamalla.....	21
5.6 Mitä seuraamuksia kuluttajalle on ympäristön roskaamisesta?	21
5.7 Mistä saa lisää jätteiden käsittelyyn liittyvää tietoa?	22
6 Lopuksi.....	22
Lähteet	25
Taulukot	27

Lyhenteet

HL	Hallintolaki 6.6.2003/434
HE	Hallituksen esitys Eduskunnalle jätelaiksi ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi 199/2010 vp
JulkHankL	Laki julkisista hankinnoista 30.3.2007/348
JäteL	Jätelaki 3.12.1993/1072 (kumottu)
JäteL	Jätelaki 646/2011 voimassa 1.5.2012
KunL	Kuntalaki 17.3.1995/365
NDir	Neuvoston DIREKTIIVI1999/31/EY (26.4.1999, kaatopaikoista)
PelastusL	Pelastuslaki 29.4.2011/379
RL	Rikoslaki 19.12.1889/39
YSL	Ympäristönsuojelulaki 4.2.2000/86

1 Johdanto

2000-luvun aikana on ryhdytty kiinnittämään entistä enemmän huomiota ympäristönsuojeluun ja kestäväen kehityksen edistämiseen sekä maailmalla että Suomessa. Ympäristönsuojelu ja kestäväen kehityksen mukainen näkökulma ovat tulleet mukaan monien yritysten arvoihin ja samalla muodostuneet jopa jonkinlaiseksi trendiksi. Ilmastomuutos ja sään erilaiset ääri-ilmiöt eivät rajoitu valtioiden kansallisiksi ongelmiksi, vaan esimerkiksi aavikoituminen pakottaa valtiot ympäristöyhteistyöhön.

Euroopan unioni säätelee ympäristönsuojelua koskevaa lainsäädäntöä, jolla tuetaan kestävää kehitystä, luonnon monimuotoisuuden säilyttämistä ja ilmastomuutoksen torjumista. Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivissä 2006/12/EY jätteistä säädetään muun muassa, että jäsenvaltioiden on kiellettävä jätteiden hylkääminen, upottaminen ja valvoton loppukäsittely. Euroopan unionin jäsenmaiden on edistettävä jätteiden vähentämistä, kierrätystä ja tuettava niiden uudelleenkäyttöä. (Euroopan Unioni) Euroopan Unioni on asettanut ympäristöä koskevassa strategiassaan keskeiseksi jätteiden syntymisen ehkäisemisen ja tehokkaan kierrätyksen.

Hyvä mittari teollistuneen valtion kierrätystehokkuudesta on paperin uusiokäyttäminen ja -hyödyntäminen. Suomessa jätepaperin määrä paperinkeräyksessä väheni vuonna 2010 viidenneksellä edelliseen vuoteen verrattuna, koska jätteenpolttu on yleistymässä myös Suomessa. (Vainio 2011, A10.)

Vastaavanlaisia tavoitteita on Suomessa vuonna 2000 voimaan tulleella ympäristönsuojelulailalla, jonka tarkoituksena on muun muassa ehkäistä ympäristön pilaantumista sekä poistaa ja vähentää pilaantumisesta aiheutuvia vahinkoja. Edelleen lain tarkoituksena on turvata terveellinen ja viihtyisä sekä luonnontaloudellisesti kestävä ja monimuotoinen ympäristö ja ehkäistä jätteiden syntyä ja haitallisia vaikutuksia. (YSL 1 §.)

Suomessa niin kuin muissakin maissa jätetoimiala on tärkeää liiketoimintaa, sillä jätehuollon toimimattomuus esimerkiksi Napolissa on osoittanut tämän liiketoiminnan olevan yhteiskunnalle olennainen perustoiminto. Tässä yhteydessä on syytä huomioida, että Suomen noin viiden miljoonan asukkaan väestö tuottaa melko vähän yhdyskunta- tai teollisuusjätteitä verrattuna esimerkiksi Keski-Euroopan suuriin talouksiin. Suomessa yhdyskuntajätteestä kotitaloudet tuottavat noin 60 % ja loput tuottaa palveluelinkeino, esimerkiksi kauppaketjut (Vainio 2011, A10). Suomessa jätetoimialalla toimii useita tekijöitä: kotitaloudet, jätteenkuljetusyritykset, jätehuoltoyritykset ja loppukäyttäjät.

Jätteiden käsittelyä säätelevä jätelaki uudistuu. Uusi laki tulee voimaan 1.5.2012. Tarkastelen opinnäytetyössäni uuden ja vanhan jätelain eroja ja muutoksia sekä jäteasioiden merkitystä kuluttajalle. Jätelaille on vaikutusta monille eri toimijoille, joten tuon työssäni esille uuden lain vaikutuksia kullekin toimijalle vielä yksityiskohtaisemmin. Käsittelenkin erikseen lain vaikutukset kuntalaisille, jätehuoltokuljetusyrityksille, jätehuoltoyhtiöille ja hyödykkeen valmistajille eli tuottajille. Tutkielmassani on toiminnallinen osa Kuluttajan jätelakiopas, jossa kerron kuluttajalle ympäristön siisteyteen ja jäteasioihin liittyen mielenkiintoista tietoa. Tarkoitukseni on mahdollisesti hyödyntää opasta tulevaisuuden työssäni kotitalousopettajana. Oppaasta selviää muun muassa, miten jätelaki vaikuttaa käytännössä kuluttajien kotitalouksista syntyvään jätteeseen ja niiden hävittämiseen. Annan myös esimerkkejä siitä, paljonko erinäisten jätteiden hävittäminen maksaa, minne erilaiset kotitalousjätteet tulisi hävittää sekä mistä kuluttaja voi halutessaan etsiä lisää jäteasioihin liittyvää tietoa.

Lisäksi tarkastelen opinnäytteessäni kunnan päätöksentekoa siltä osin, kuin se vaikuttaa uuteen jätelakiin. Jätän kuitenkin kuntalain tarkemman tarkastelun pois, sillä tämän työn aiheena on pääsääntöisesti jätelain uudistus ja kuluttajan opastaminen jätteenkäsittelyyn liittyvissä asioissa. Lakiuudistus ei muuta lain nimeä eikä lyhennettä, joten sekaannuksen välttämiseksi käytän tutkielmassani uutta jätelakia 646/2011. Uudessa jätelaissa käytetään termiä vaarallinen jäte, jolla tarkoitetaan samaa kuin voimassa olevan jätelain termillä ongelmajäte. Käytän työssäni uutta termiä vaarallinen jäte.

Tutkielmassani käytän lähteinä aiheeseen liittyviä lakeja, jotka ovat velvoittavia oikeuslähteitä sekä virallislähteitä, joita ovat esimerkiksi hallituksen esitys Eduskunnalle uudesta jätelaisesta. Aiheen ajankohtaisuuden vuoksi Helsingin Sanomissa on kirjoitettu jäteasioihin liittyviä artikkeleja, joista olen poiminut muutamia.

2 Kunnallinen päätöksenteko ja jätehuoltoviranomaisen toimivalta

Kunnallinen päätöksenteko perustuu kuntalakiin. Ylintä päätäntävaltaa kunnassa käyttää asukkaiden valitsema valtuusto. Valtuusto vastaa kunnan toiminnasta ja taloudesta. Lisäksi valtuusto voi johtosäännössään siirtää toimivaltaansa kunnan muille toimielimille sekä luottamushenkilöille ja viranhaltijoille. (KunL 13 §, 14 §.)

Valtuuston päätösten valmistelusta, täytäntöönpanosta ja laillisuuden valvonnasta vastaa kunnanhallitus, joka voi tietyissä hallintomenettelyissä käyttää otto-oikeuttansa. Tämä tarkoittaa sitä, että kunnanhallitus voi ottaa määräajassa käsiteltäväkseen lautakunnan päättämän asian. Kunnanhallituksen otto-oikeus ei koske tiettyjä lupa-, ilmoitus- ja valvontahallintomenettelyjä. Lisäksi kunnanhallitukselle kuuluu velvollisuus vastata kunnan hallinnosta ja taloudenhoidosta. (KunL 51 §.)

Kunnan tulee jätehuoltoviranomaisena hyväksyä jätehuoltomääräykset. Kunnassa näiden noudattamisen valvonnasta huolehtii kunnallinen ympäristönsuojelun viranomainen, jolla tarkoitetaan ympäristönsuojeluhallintoa. Jätelaki velvoittaa kunnallisen jätehuoltoviranomaisen osallistumaan alueellisen jätesuunnitelman valmisteluun elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskusten tukena (JäteL 23 §, 24 §). Kunnan tulee järjestää neuvontaa, tiedotusta ja valistusta jäteasioissa (JäteL 93 §). Koen tämän haasteellisenä tehtävänä, koska edelleen kotitalouksien biojätteestä löytyy sinne kuulumatonta jätettä, ja vaikka neuvonta ja tiedotus olisivatkin asiallista ja hyvää, niin kukaan ei kuitenkaan pysty valvomaan miten jätteiden lajittelu kotitaloudessa käytännössä onnistuu

Kunta päättää jätemaksuista. Kunta kattaa jätehuollon järjestämisestä aiheutuvat kustannukset jätemaksuilla. Jättemaksu perustuu jätteen lajiin, laatuun, määriin ja noutokertoihin. (JäteL 78 §, 79 §.) Laki jättää kunnalle mahdollisuuden perustellulla syyllä kohtuullistaa jätemaksua (JäteL 81 §).

Jätteenkuljetuksen voi hoitaa kunta tai kiinteistön haltijan järjestämä jätteenkuljetus. (JäteL 36 §, 37 §.) Kunnan jätehuoltopalveluja ja niiden jätteiden kuljetusta ja lajittelua koskevat laatuvaatimukset määritellään jätelain 34 §:ssä. Uuden jätelain kanssa kunnan jätehuoltoviranomaisen on pidettävä rekisteriä jätteen kuljetuksista ja merkittävää kuljetuksia koskevat tiedot rekisteriin. Rekisterin pitäminen kuuluu julkisen vallan järjestämisvastuuseen. Sen käytännön hoito voidaan toteuttaa jäteyhtiössä, mutta kunta on kuitenkin vastuussa rekisterin pidosta. (JäteL 95 §, 96 §.)

3 Jätelain soveltaminen

Jätelain tavoitteena on edistää kestävästä kehitystä ja tehostaa luonnonvarojen järkevää käyttöä. Lisäksi jätelain tavoitteisiin kuuluu ehkäistä ja torjua jätteistä aiheutuvaa vaaraa ja haittaa terveydelle ja ympäristölle. (JäteL 1 §.) Yhteiskunnallinen keskustelu ympäristökysymyksistä, esimerkiksi jätevesiasetuksesta ja sen toimeenpanemisesta, on ollut laajaa ja vilkasta, joten ympäristöasioiden painoarvo mediassa on kasvanut viime vuosien aikana.

Jätelain soveltamisala on laaja. Jätelain lisäksi jätteestä aiheutuvan ympäristön pilaantumisen ehkäisemisestä säädetään ympäristönsuojelulaisissa. (JäteL 2 §.) Jätteellä tarkoitetaan ainetta tai esinettä, joka on haltijalle jollain tavalla turha ja jonka haltija on poistanut tai aikoo poistaa käytöstä. Jäte voi olla myös haltijan velvollisuus poistaa käytöstä. (JäteL 5 §.) Korkean elintason Suomessa jätettä syntyy paljon, mitä jätelaki pyrkii vähentämään.

Kailan esityksessä Jätteen määrä- ja laatututkimukset Suomessa kerrotaan, että jätteen laatuun ja määrään vaikuttavat päätökset julkisella ja yksityisellä tasolla (Kaila 2006). Kotitalouksien kulutustavat ja -tottumukset vaikuttavat jätteen syntymiseen. Mitä enemmän ostetaan valmispakkauksia ja pitkälle prosessoituja tuotteita, esimerkiksi elintarvikkeiden einesvalmisteita, sitä enemmän jätettä syntyy. Jätteen lajittelu ja jalostaminen on kehittynyt lähivuosikymmeninä, mutta yhä jalostusta olisi syytä kehittää. Kahiluodon ja Horttanaisen artikkelin mukaan ruuan tuotannossa ja kulutuksessa syntyvien jätteiden hyötykäyttö on tehokas tapa suojella ilmastoa ja vesistöä. Ruokaketjusta saaduilla biojätteillä voidaan myös korvata energiaa ja lannoitteita ja siten pienentää niiden tuotantoon ja käyttöön liittyviä riskejä. Lisäksi jätteet tarjoavat kestävä bioenergiavaihtoehdon, koska niitä syntyy joka tapauksessa sivutuotteena ja energiakäytön jälkeen ravinteet ovat kierrätettävissä peltoon. (Kahiluoto & Horttanainen 2011.)

3.1 Voimassa oleva jätelaki

Voimassa oleva jätelaki on vuodelta 1993. Siinä ei varsinaisesti painoteta jätteen synnyn ehkäisemistä, niin kuin uudessa jätelaissa. Hallituksen esityksessä (199/2010 vp) uudeksi jätelaiksi tavoitellaan entistä enemmän jätteen määrän ja haitallisuuden vähentymistä, sekä jätteen kierrätyksen ja kaikenlaisen hyödyntämisen tehostamista ja suoranaisen kaatopaikkajätteen vähentymistä. Eduskunta uudistaa jätelain, koska voimassa oleva jätelaki ei vastaa ajatukseltaan tämänhetkisiä tarpeita. Lakia uudistettaessa myös voimassa olevan jätelain terminologiaa täsmennetään vastaamaan Euroopan unionin lainsäädäntöä, mutta esimerkiksi jätelainsäädännön soveltamisala sekä keskeiset periaatteet pysyvät jatkossakin ennallaan. Voimassa olevassa jätelaissa puhutaan ongelmajätteistä, kun taas uudessa jätelaissa samaa tarkoittava sana on vaarallinen jäte (JäteL 150 §). Hallituksen esityksen (199/2010 vp) uudeksi jätelaiksi mukaisesti uuden jätelain myötä vahvistetaan noudatettavaksi jätehuollon etusijajärjestystä. Etusijajärjestyksen kanssa jätteen tuottajille tulee velvollisuudeksi pitää kirjaa ominaisjättemääristä. Lisäksi ympäristöluvan lupamääräyksiä annettaessa huomioitaisiin materiaalien käytön tehokkuus.

3.2 Euroopan unioni ja jätedirektiivi

Euroopan unionin säädöstyypit määritellään primäärioikeudessa. Asetukset, direktiivit ja päätökset sekä toimielinten työjärjestykset ovat sitovia säädöstyyppejä. Sitomattomista asiakirjoista perustamissopimuksessa mainitaan suositukset ja lausunnot. Lisäksi on olemassa niin sanottuja erilaisia säädöksiä, kuten päätöslauselmia ja tiedonantoja. (Jääskinen 2007, 336.)

Asetus on unionioikeudessa ylikansallinen säädös, joka muodoltaan ja vaikutuksiltaan vastaa kansallisia lakeja tai asetuksia (Jääskinen 2007, 336). Päätökset taas velvoittavat kaikilta osin

jäsenmaitaan, joille ne on osoitettu. Direktiivit ovat lainsäädäntöohjeita, joita käytetään silloin, kun unionin maiden lainsäädäntöä halutaan yhdenmukaistaa. Direktiivit osoitetaan kaikille jäsenvaltioille. Direktiivissä asetetaan määräaika, jonka kuluessa täytäntöönpano eli implementointi täytyy suorittaa. Jäsenvaltion ei tarvitse ryhtyä lainsäädäntötoimiin, jos se täyttää jo direktiivin edellyttämät vaatimukset. (Jääskinen 2007, 338-339.)

Euroopan unioni on uudistanut jätteiden käsittelyä koskevaa direktiiviä. Uusi jätedirektiivi asettaa jäsenmaille kehykset, joiden mukaan jäsenmaat sopeuttavat lainsäädäntöään direktiiviin sopivaksi. Direktiivin yksi selvimmistä uudistuksista liittyy laajennettuun tuottajan vastuuseen. Laajennetulla tuottajan vastuulla tarkoitetaan sitä, että koko tuotteen elinkaaren ajan edistetään sellaisten tuotteiden tuotantoa, joissa huomioidaan materiaalien tehokas käyttö, tuotteen korjaaminen, uudelleenkäyttö ja kierrätys. (HE 199/2010 vp, 72.)

Direktiivissä säädetään viisiportaisesta jätehierarkiasta, joka rakentuu seuraavasta järjestyksestä: ehkäiseminen, valmistelu uudelleen käyttöön, kierrätys, muu hyödyntäminen ja loppukäsittely. Tämä lainsäädäntöohje ohjaa kansallista lainsäädäntöä ja samalla yhdenmukaistaa jäsenmaiden jätepolitiikkaa. Konkreettinen esimerkki tästä prosessista on se, että jäsenmaat veloitetaan kehittämään erilliskeräysjärjestelmät paperi-, metalli-, muovi- ja lasijätteille vuoteen 2015 mennessä. Jäsenvaltioiden jätehuoltosuunnitelmien tulee ottaa huomioon tehokkaammin jätteen syntymisen ja jätehuollon ympäristövaikutukset vaarantamatta sisämarkkinoiden vapaata liikkuvuutta. (HE 199/2010 vp, 28.)

3.3 Uusi jätelaki

Suomen uusi jätelaki tulee voimaan 1.5.2012, mutta lakiin liittyy useita siirtymäkausia. Jätealan lainsäädännön kokonaisuudistuksen tavoitteena on ajanmukaistaa alan lainsäädäntö vastaamaan nykyisiä jäte- ja ympäristöpolitiikan painotuksia sekä Euroopan unionin lainsäädännön vaatimuksia. Lisäksi globaalit ympäristökysymykset ovat huonontuneet samaan aikaan, kun energian hinta ohjaa entistä enemmän poliittista päätöksentekoa. Kiristyneiden vaatimusten lisäksi uudistusta tehdään, koska uudistuksen yhteydessä arvioidaan myös jätteen synnyn ehkäisyä ja jätteen kierrätyksen edistämistä. Uudistuksen yhteydessä arvioidaan myös tuottajan vastuuseen liittyvää säännöstelyä ja jätehuollon valvonnan riittävyyttä. Jätelain uudistus on myös yksi hallituksen lainsäädäntösuunnitelmaan kuuluvista ja hallituksen erityisen seurannan ja tuen piirissä olevista lainsäädäntöhankkeista. (Jätealan lainsäädännön kokonaisuudistus 2011.)

3.4 Jätelaki Ruotsissa

Hallituksen esityksestä (199/2010 vp) uudeksi jätelainsäädäntöä käy ilmi eräiden Euroopan unionin jäsenmaiden jätteiden käsittelyä koskeva lainsäädäntö. Tarkastelen lähemmin Ruotsin jätelainsäädäntöä siltä osin, kuin hallituksen esityksestä käy ilmi. Ruotsissa tärkeimmät jätelainsäädäntöön liittyvät lainkohdat löytyvät ympäristökaaresta ja sitä täydentävästä jäteasetuksesta. Lisäksi tuottajanvastuuseen liittyvät kysymykset säädetään tarkemmin erillisessä asetuksessaan. (HE 199/2010 vp, 24.)

Tuottajan vastuun lisääminen on yksi suurimmista muutoksista 1.5.2012 Suomessa voimaan tulevan jätelain muutoksista. Ruotsissa tuottajan vastuu koskee paperia, renkaita, pakkauksia, ajoneuvoja, sähkö- ja elektroniikkalaitteita sekä akkuja ja paristoja. Pakkausten tuottajan vastuuta koskevassa asetuksessa edellytetään tuottajalta pakkausten asianmukaisen kierrätysjärjestelmän järjestäminen hyväksytyllä tavalla. Tuottajat ovat asetuksen mukaisesti velvollisia neuvottelemaan kunnan kanssa keräysjärjestelmään liittyvistä kysymyksistä. Eri pakkauslajien kierrätykseen ja hyödyntämiseen liittyvät tavoitteet ovat Euroopan unionin jätedirektiiviä tiukempia. (HE 199/2010 vp, 24.)

Kukin Euroopan unionin jäsenmaa valmistelee ja toteuttaa lakinsa itsenäisesti. Euroopan unioni asettaa direktiiveillään rajat, joiden avulla maat säätävät lakinsa ja asetuksensa itselleen sopiviksi. Eri maissa jokin jätelainkohta voi olla tiukemmin määritelty kuin jossakin toisessa maassa tai Euroopan unionin direktiivissä. Ruotsissa jätelakiin liittyvät uudistukset olivat valmisteilla 2010–2011 valtiopäivillä. (HE 199/2010 vp, 25.)

Huomioitavaa on Ruotsin myönteinen suhtautuminen jätteenpolttoon. Ruotsin ratkaisut ovat malleina vaikuttaneet Suomen pehmentyneeseen suhtautumiseen jätteenpolttoon, joka näkyy niin, että Suomeen ollaan suunnittelemassa useita jätteenpolttolaitoksia.

4 Uuden jätelain vaikutus eri toimijoille

Uudistuksen jälkeen kunnilla on velvollisuus järjestää vastuulleen kuuluvan jätteen huolto, johon kuuluvat jätteen keräys, kuljetus, hyödyntäminen ja loppukäsittely. Kunnan vastuualueeseen piiriin kuuluvat jätteet ovat asumisen jätteet, loma-asumisen jätteet ja julkisessa toiminnassa syntyvät jätteet. (JäteL 32 §.) Muutoksena voimassaolevaan lakiin tulee se, että tulevan lain voimaantulo muuttaa sosiaali- ja terveyspalveluissa sekä koulutustoiminnassa syntyvän yhdyskuntajätteen käsittelyvelvollisuuden. Näistä jätteistä huolehtiminen voi siirtyä yrittäjiltä vaihtoehtoisesti kunnille. (HE 199/2010 vp, 84.) Pääsääntö yritystoiminnasta syntyvän jätteen huolehtimisesta säilyy uuden lain myötä muuttumattomana, eli yritystoiminnasta syntyvästä jätteestä ei vastaa kunta vaan yritys itse (JäteL 32 §). Tulevan lain myötä pysyy voimassa se, että kunta päättää, hoitaako jätehuollon itse vai ostaako palvelut yrityksiltä.

Laki edellyttää, että kunnissa ja kuntayhtymissä, joissa jätteenkuljetus on järjestetty sopimusperusteisesti, tulee tehdä uusi päätös kuljetusjärjestelmästä 1.5.2013 mennessä (Jätel 149 §). Päätös tehdään sopimusperusteisen jätteidenkuljetuksen ja kunnan järjestelmän kuljetuksen kesken. Kunta voi päättää, että rajatulla alueella ei järjestetä ympäristö- tai terveysyistä kiinteistökohtaista jätteenkuljetusta. Lain julkisista hankinnoista 348/2007 1 §:ssä säädetään hankintojen kilpailuttamisesta ja näin ollen myös kuljetuspalvelun kilpailuttamisesta. Suurimpien markkina-alueiden kilpailuttamisella on mahdollista saavuttaa kuluttajille säästöjä ja vähentää ympäristön kuormitusta jättämällä pienemmän hiilijalanjäljen.

4.1 Lain uudistuksen vaikutus kuntalaisille

Kuntalainen ei voi ehkä tulevaisuudessa valita itse jätteenkuljetuspalvelua, jos palvelun tarjoaja alueellisesti kilpailutetaan. Esimerkiksi jätehuoltoyrityksen toimialue voidaan jakaa markkina-alueisiin. Tämä uudistus koskisi yhtä lailla myös asunto-osakeyhtiötä, jotka tähän asti ovat voineet tehdä itsenäisesti päätöksensä jätteiden kuljettamisesta. Toisaalta uuden lain kanssa valvonta alalla paranee, mikä on hyödyksi myös kuluttajalle.

Kuluttajan näkökulmasta huono vaihtoehto on mahdollinen jätehuoltomalli, joka johtaisi yhteen alalla olevaan yritykseen. Mallista ei-toivottavan tekee muun muassa se, että yrityksellä olisi käytännössä monopoliasema markkinoilla, jolloin yksi yritys määritteli hinnat palveluille. Lisäksi huononkaan palvelun vuoksi palveluntarjoajaa on käytännössä mahdotonta vaihtaa. Suuri huolenaihe olisi myös pienten yritysten konkurssit, sillä kaikkein pienimpien yritysten on vaikea lähteä muuttamaan toimintaansa, jos muutos vaatii suuria investointeja.

4.2 Lain uudistuksen vaikutus jätehuoltoyhtiöille

Jätelaki selkiyttää jätehuollon vastuita. Uudistuva jätelaki ei suoraan tuo muutosta jätehuoltoyhtiöiden toimintaan. Jätehuoltoyhtiöt ovat liiketoimintaa harjoittavia yhtiöitä, joten lakiuudistuksen jälkeenkin kuluttajat voivat viedä peräkärjyllään jätettä jätehuoltoyhtiöiden käsiteltäviksi. Jätehuoltoyhtiöiden palvelutehtävät eivät muutu lakiuudistuksen myötä, vaan niihin kuuluu olennaisena osana sekä yhdyskuntajätteen hyödyntämisen ja käsittelyn käytännön hoitaminen että myös loppusijoittaminen ja jäteneuvonta. Jätteen lajittelun tehostaminen ja jätteen polttoon liittyvät asiat ovat varmasti tulevaisuuden haasteita jäteyhtiöissä.

4.3 Lain uudistuksen vaikutus jätekuljetusyrityksille

Jätelain 94 §:ssä säädetään, että yrityksen, joka aikoo harjoittaa jätteen ammattimaista kuljettamista tai välittämistä, on tehtävä hakemus elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskukselle

valtionviranomaisen ylläpitämään jätehuoltorekisteriin. Hakemuksessa on selvitettävä tarpeelliset tiedot toiminnan harjoittajasta, ammattitaidosta, toiminnasta ja toiminta-alueesta.

Jätelain 95 §:ssä säädetään, että edellytyksenä jätehuoltorekisterin hyväksymisestä on toiminnan harjoittamisen oltava ammattitaitoisesti ja säännösten mukaisesti järjestetty. Toiminnassa käytettävän kaluston on oltava asianmukaista. Toiminnasta ei saa aiheutua haittaa terveydelle tai ympäristölle. Viranomainen voi harkinnassaan päättää, että hakijan tulee asettaa vakuudeksi takaus, vakuutus tai pantattu talletus. Käsitykseni mukaan viranomainen pyrkii vakuudella vähentämään riskiä, jossa yrityksen mahdolliset talousongelmat aiheuttaisivat terveys- tai ympäristöongelmia.

Uuden lain myötä valvonta alalla toimijoiden kesken paranee ja tiukentuu. Laissa määrätään, että jätteen haltijan tulee laatia siirtoasiakirja muun muassa vaarallisista jätteistä, sako- ja umpikaivolietteistä sekä rakennus- ja purkujätteistä sekä pilaantuneesta maa-aineksesta. Asiakirjasta tulee ilmetä muun muassa jätteen lajista, laadusta ja alkuperästä tarpeelliset tiedot. (JäteL 121 §.) Tämän ansiosta valvonta lisääntyy, mikä voi osaltaan vähentää laitonta toimintaa alalla. Tarkempi valvonta voi myös kitkeä pois epärehellisiä toimijoita, jotka pahimmassa tapauksessa voivat vääristää koko alan kilpailua ja toimintaa. Jätehuoltokuljetusten mahdollinen kilpailuttaminen luo uuden markkinatilanteen, joka pakottaa jätehuoltoyritykset kehittämään yritystoimintaansa. Se voi olla kuitenkin mahdoton tilanne pienille jätekuljetusyrityksille.

Kunnassa päätetään muun muassa jätteidenkuljetusjärjestelmästä. Jätteiden kuljetus voi olla sopimusperusteinen tai kunnan järjestämä jätteenkuljetus. (HE 199/2010 vp, 19.) Sopimusperusteinen malli on siinä mielessä parempi vaihtoehto, että se ylläpitää alalla olevaa kilpailua ja näin ollen antaa kuluttajalle mahdollisuuden tarvittaessa esimerkiksi vaihtaa jätekuljetusyritystä hänen ollessaan tyytymätön palvelun tasoon. Useiden toimijoiden puolesta puhuu myös se, että työpaikat säilyvät, ja sitä kautta tulee hyvinvointia sekä yksilölle että kunnalle. Usein useamman toimijan liiketoimintaympäristö luo myös painetta hintoihin ja näin ollen tuo kuluttajalle lisää valinnanvaraa. Lisäksi verotuloja tulee yhteiskunnalle enemmän useamman toimijan kautta. Tulevaisuutta ajatellen myös alan investoinnit ovat tärkeitä, mikä osaltaan pitää kansantalouden pyörät pyörimässä.

Vastaavasti kunnan järjestämässä jätteenkuljetusmallissa järjestetään kuljetuksesta julkisen hankinnan tarjouskilpailu (HE 199/2010 vp, 19). Tällöin suuret valtakunnalliset toimijat ovat erittäin vahvassa asemassa. Isot yritykset pystyvät yleensä tarjoamaan palvelun halvimmalla hinnalla, jolloin pienet alan yritykset pahimmassa tapauksessa putoavat markkinoilta tai ainakin joutuvat muuttamaan toimenkuvaansa merkittävästi. Viimeisin mainitsemani malli ei ole

kovinkaan hyvä yhteiskunnallisesti eikä kuluttajan näkökulmasta. Se kaventaa merkittävästi kuluttajan vapautta valita palveluntuottaja.

4.4 Tuottajan ja tuotteen tekijän vastuu

Tulevan jätelain myötä alan pelisäännöt selkiytyvät. Lain tultua voimaan pakkausten, myös kuluttajien pakkausjätteiden jätehuoltovastuu siirtyy täysin tuottajien vastuulle. Tähän asti kunta on huolehtinut kuluttajien pakkausjätteistä. Tuottajan vastuu tulee tarkoittamaan sitä, että tuotteen tuottaja tai maahantuoja huolehtii tulevaisuudessa tuotteesta syntyneestä jätteestä, keräyksestä, kuljetuksesta ja hyödyntämisestä. Tähän asti tuottajat ovat jo vastanneet elinkeinotoiminnan pakkausjätteestä. Kuluttajapakkauksista taas on huolehtinut kunta ja kustannukset kunta on hoitanut kunnan jätemaksulla. Tulevaisuudessa siis tällä hetkellä kuntien vastuulla olevat alueelliset keräyspisteet siirtyvät tuottajien vastuulle. (JäteL 47 §.)

Uuden jätelain yleisissä velvollisuuksissa ja periaatteissa korostetaan etusijajärjestyksen merkitystä kaikessa toiminnassa. Etusijajärjestyksellä edellytetään tuotteen tekijältä vastuullista käyttäytymistä tuotteiden koko elinkaaren ajaksi. Kaikessa toiminnassa on ensisijaisesti vähennettävä syntyvän jätteen määrää. Raaka-aineita tulee käyttää säästeliäästi. Jos tuotannossa syntyy jätettä, se on valmistettava uudelleenkäyttöä varten tai kierrätettävä. Jos kierrätys ei tule kysymykseen, on jätteen haltijan hyödynnettävä se muulla tavoin. Yksi vaihtoehto on hyödyntää syntynyt jäte energiana. Jos jäte ei ole hyödynnettävissä edellä kuvatuin keinoin, se on loppukäsiteltävä. (JäteL 8 §.)

Edelleen uuden jätelain 9 §:ssä huolehtimisvelvollisuuksissa tuotteen valmistajille, markkinoijille ja jakelijoille ohjeistetaan seuraavaa: valmistuksen aikana on käytettävä raaka-aineita säästeliäästi, valmistuksena aikana vältetään ympäristölle ja terveydelle haitallisten aineiden käyttöä, tuotantomenetelmät on valittava niin, että syntyy mahdollisimman vähän jätettä, tuotteita ei pakata tarpeettomasti ja tuotteen tulee olla kestävä, korjattava ja uudelleenkäytettävä. Lisäksi tuotteen tulee olla jätteenä kierrätettävä. Tuote ei jätteenä myöskään saa olla vaarallinen terveydelle tai ympäristölle.

5 Kuluttajan jätelakiopas

Tässä oppaassa käsitellään jätteenkäsittelyyn ja ympäristönsuojeluun liittyvää lainsäädäntöä Suomessa. Jokainen kotitalous ja yksittäinen kuluttaja voi hyötyä oppaan lukemisesta ja saada vastauksia jätelainsäädäntöön liittyviin kysymyksiin. Oppaassa annetaan käytännön neuvoja esimerkiksi minne eri jätteet tulisi toimittaa ja mitä jätteiden hävittäminen maksaa.

5.1 Ympäristönsuojelu

Ympäristönsuojelulla tavoitellaan luonnon monimuotoisuuden säilyttämistä ja ekologisesti kestävästä kehitystä. Ympäristönsuojelussa tärkeää on haittojen ennalta ehkäiseminen. Yksi ympäristönsuojelun keinoista on hyvä lainsäädäntö. (Ympäristönsuojelu 2001.)

Jätteiden suuri määrä aiheuttaa ympäristöön liittyviä ongelmia kaikkialla maailmassa, etenkin teollisuusmaissa, joissa kuluttamisen määrä on suuri. Vielä on tuoreessa muistissa uutisten tuomat kuvat Napolista, jossa kaupunki täyttyi jätteistä, kun jätteiden kuljettamisen ongelmat kärjistyivät, kun kuljetus ei toiminut. Ympäristönsuojelun kysymykset ovat tärkeitä kaikkialla maailmassa. Onneksi Suomessa ympäristönsuojeluun on olemassa lainsäädäntöä. Muun muassa ympäristönsuojelulaki ja jätelaki säätävät ympäristönsuojeluun liittyvistä asioista. Ympäristönsuojelulain tarkoituksena on ehkäistä ympäristön pilaantumista sekä vähentää pilaantumista aiheuttavien vahinkojen (YSL 1 §). Edelleen lain 1§:ssä säädetään, että lain tavoitteena on edistää luonnonvarojen kestävästä käytöstä, sekä torjua ilmastonmuutosta ja tukea kestävästä kehityksestä.

Jätelakiin liittyvät myös keskeisesti ympäristönsuojelulliset kysymykset. Jätelaille pyritään ympäristön turhan kuormittamisen vähentämiseen ja ehkäisemiseen. Lain vaatimuksin tuottaja pakotetaan kiinnittämään entistä tehokkaammin huomiota materiaalivalintoihin ja suunnittelun tehostamiseen tuotteita valmistettaessa. Jätelain ansiosta kierrätysmateriaaleista tehtyjen materiaalien käyttö toivottavasti lisääntyy myös teollisuudessa huomattavasti. Ympäristökysymykset ovat jätelaissa esillä myös siltä osin, että niin sanotun etusijajärjestyksen mukaisesti edellytetään kaikessa toiminnassa huomioimaan jätteen määrän vähentämistä ja haitallisten ja ympäristöä kuormittavien aineiden minimoimista. Kun jätettä kuitenkin syntyy, on sen uudelleenkäyttöä edistettävä kaikin mahdollisin keinoin ja kierrätystä suosittava.

5.2 Mikä jätelaki on?

Jätelain 2 §:ssä säädetään jätelain soveltamisala. Jätelakia sovelletaan jätteeseen, jätehuoltoon ja roskaantumiseen sekä tuotteisiin ja toimintaan, joista syntyy jätettä. Laissa säädetään myös soveltamiseen liittyvät rajaukset. Jätettä on monenlaista, eikä tämän lain tarkoituksena ole säätää esimerkiksi ilmaan johdettavista päästöistä. Näistä säädetään toisessa laissa. Jätelaki myös määrittää jätteen. Jätelain 5 §:n mukaan jätteellä tarkoitetaan ainetta tai esinettä, jonka sen haltija on poistanut tai aikoo poistaa käytöstä taikka on velvollinen poistamaan käytöstä. Jätelain soveltamisala on siis melko laaja.

Jätelaki koskettaa kaikkia kotitalouksia. Tällä hetkellä voimassa oleva jätelaki on vuodelta 1993. Hallituksen esityksen mukaisesti uudistettu jätelaki tulee voimaan 1.5.2012. Uudistuk-

sella sekä ajanmukaistetaan jätealan lainsäädäntö Suomessa että säädetään se Euroopan jätedirektiivin osoittamaan suuntaan.

Muutos on helposti ymmärrettävä, sillä ympäristöön, kierrätykseen ja muuhun hyödyntämiseen liittyvät kysymykset ovat olleet kovasti esillä 2000-luvun aikana. Suoraan kaatopaikalle vietävän jätteen määrää pyritään luonnollisesti vähentämään radikaalisti. Tietysti uudella lailla pyritään myös ehkäisemään jätteen syntyä. Hallituksen esityksessä uudeksi jätelaiksi arvioidaan, että jätehuoltopalveluiden ja kulutustuotteiden hinnat saattavat nousta, koska tuottajilta edellytetään parempien palveluiden tarjoamista kuluttajille, esimerkiksi kierrätys- ja erillispisteiden lisäämistä (HE 199/2010 vp, 47).

Uudistetun lain keskeisenä tavoitteena on selkiyttää alan toimijoiden tehtäviä ja vastuunjakoa sekä alan valvontaa. Näiden toimien ansiosta pyritään muun muassa turvaamaan kuluttajille hyvin toimivat jätepalvelut ympäri maata. Kuluttajan kannalta tulevaisuudessa voitaneen kierrättää erilaisia tuotteita entistä tehokkaammin, sillä uuden lain voimaan tullessa jätteiden kierrätykseen liittyvät kysymykset tarkentuvat.

5.3 Jätelain vaikutus kuluttajalle

Tavallisen kuluttajan silmissä muutokset eivät ole suuria, mutta tuottajien vastuu kierrätyksestä ja tuotteiden elinkaareen liittyvästä vastuusta kasvaa. Lain painotus on selvästi muuttumassa elinkaariajattelun tehostamisen suuntaan, jolloin luonnonmukaisempi ja ympäristölle edullisempi tuote voittaa ympäristöä kuormittavan tuotteen. Kuluttaja tulee hyötymään uuden lain määräysten kiristymisestä. Keväällä voimaan tulevassa jätelaissa tuottajien vastuu kasvaa ja samalla valvontaa lisätään ja tällöin mahdolliset laiminlyönnit saadaan suuremmalla todennäköisyydellä pois markkinoilta. Uutena valvonnan tehostamisen keinona on tulossa laiminlyöntimaksu, jolla on mahdollisuus rangaista toimijoita jätelainsäädännön laiminlyönnistä. (HE 199/2010 vp, 53).

Jätelaki ohjaa kuluttajaa tekemään ympäristöystävällisempiä valintoja esimerkiksi pakkausjätteen vähentämiseksi, sillä kuluttajalle tulee halvemmaksi kotitalouden jätemäärän väheneminen. Samalla jätelaki ohjaa kuluttajaa kierrätykseen, sillä esimerkiksi vaatteiden vieminen kirpputorille on taloudellisesti kannattavampaa, kuin niiden mieltäminen jätteeksi.

5.4 Miten jätteitä hävitetään oikein ja mitä se maksaa?

Jätteen määritelmä on melko laaja, ja näin ollen jätettä on myös hyvin erilaista. Eri julkaisuissa kotitalouksien yleisjätteestä käytetään nimeä yhdyskuntajäte tai sekajäte. Tilastokeskuksen määritelmän mukaan yhdyskuntajätettä on jäte, joka on pääsääntöisesti kotitalouksi-

en jätettä, mutta siihen katsotaan kuuluvan myös jätettä, joka on peräisin esimerkiksi palveluiloilta, mutta on laadultaan kotitalousjätteisiin verrattavaa. (Yhdyskuntajäte.) Sekajätteenä määritellään jäte, jota ei voida hyödyntää tai jota ei saada kerättyä hyödynnettäväksi lajittelun avulla (Sekajäte 2010).

Jätteiden hävittämiseen liittyvät maksut riippuvat osin hävitettävän jätteen laadusta ja määrästä. Usein kerrostaloissa ja rivitaloissa asuvat voivat lajitella omat tavallisimmat kotitalousjätteensä asunto-osakeyhtiöiden jätteiden lajittelupisteisiin. Asukkaiden tulisi kuitenkin muistaa, että taloyhtiön yhteisiin jätteiden lajittelupisteisiin ei tulisi laittaa ”ylimääräistä” esimerkiksi remontoinnista syntyvää jätettä, sillä jäteasiat on tarkoitettu kodin päivittäiselle jätteelle. Muutosta ja remontoinnista syntyvä jäte tulisi toimittaa jäteasemalle. Joidenkin kaupunkien jäteasemat tarjoavat maksullista jätteiden hakupalvelua, jos kuluttajalla ei itsellään ole mahdollisuutta kuljettaa jätettä.

Usein asunto-osakeyhtiöissä on pihassaan mahdollisuus lajitella sekajäte, biojäte ja paperinkeräysjäte erillisiin astioihin. Joidenkin taloyhtiöiden pihojen jätteiden lajittelupisteissä on mahdollisuus lajitella myös kartonki. Se, mitä jätteitä asunto-osakeyhtiön pihassa on kierrätettävä, määräytyy kaupunki- ja kuntakohtaisesti. Jätelaki ei suoraan säädä, mitä eri lajittelu mahdollisuuksia taloyhtiön tulee tarjota asukkailleen, vaan lajittelu riippuu kaupunkien ja kuntien ratkaisuksista. Asunto-osakeyhtiöt tarjoavat palvelun asukkailleen maksullisena. Asunto-osakeyhtiöt maksavat jäteastioiden tyhjentämisestä palvelun tuottavalle yritykselle, ja käytännössä jätteiden huoltoon liittyvät maksut peritään asunto-osakeyhtiön osakkailta hoitovastikkeeseen sisällytettynä.

Omakotitalossa asuva voi itsenäisesti päättää, mitä lajitteluastioita jätteilleen haluaa. Kuitenkin kaupungin ja kunnan sopimukset määräävät alueellisesti myös omakotitalojen jätelajien keräyksestä. Jos kaupungin tai kunnan alueella esimerkiksi on päätetty, että biojäte tulee laittaa eri astiaan kuin ekajäte, niin tulee omakotitaloissakin lajitella bio- ja sekajäte erikseen. Jäteastioiden tyhjennyksen kotitalous maksaa itsenäisesti jätteenkuljetusyritykselle.

Sen lisäksi, että kotitalouksissa on järjestetty asumismuodon mukaan tiettyjen jätteiden lajittelu edellä kuvatulla tavalla, on olemassa myös yhteisiä ympäri kaupunkia sijaitsevia hyötyjätteiden keräyspisteitä. Kuluttaja voi viedä maksutta hyötyjätteensä näihin keräyspisteisiin. Keräyspisteiden sijainnin voi selvittää omassa kaupungissa tai kunnassa tarkemmin. Yleensä näissä hyötyjätteiden keräyspisteissä on mahdollisuus lajitella värillinen ja kirkas lasi, pienmetalli, vaatteet, pahvi ja usein myös nestekartonki. Käytettyjä paristoja ovat velvolliset vastaanottamaan kaikki kaupat ja kioskit, jotka myyvät paristoja.

Ympäristöä ei saa roskata. Roskaamista on kaikenlaisten roskien jättäminen luontoon. Roskaamiseksi katsotaan myös nestemäisten jätteiden kaataminen luontoon. Roskaamiskielto koskee sekä yksityisiä että julkisia alueita. (Jokamiehen oikeudet - vapaus ja vastuu kulkevat käsi kädessä 2010.) Jätelain 72 §:ssä säädetään roskaamiskiellosta. Ympäristöön ei saa jättää tai hylätä koneita, laitteita, ajoneuvoja tai muita esineitä siten, että siitä voisi aiheutua epäsiisteyttä, maiseman turmeltumista, viihtyisyyden vähenemistä tai ihmisen tai eläimen loukaantumisen vaaraa tai haittaa. Jätelain 72 §:ssä säädetään myös, että roskaajalla on siviilivastuuvelvollisuus.

Edellä mainittuihin hyötyjätteenkeräyspisteisiin ei kuitenkaan voi viedä esimerkiksi huonekaluja, auton renkaita tai televisioita, vaan niille ja vastaaville jätteille on omat kierrätyspaikkansa. Jätehuoltoyritykset saavat määrittellä itse hinnat vastaanotettaville jätteille. Kuluttaja voi selvittää lähimmän jätehuoltoyrityksen hinnat esimerkiksi jätehuoltoyrityksen kotisivuilta. Esimerkiksi Pirkanmaan jätehuolto yhtiön hinnaston mukaan kahden hengen sohvan ja runkopotajan tuominen jätteiden käsittelylaitokselle maksaa yhteensä 20 euroa.

Erilaisiin keräyksiin ja kierrätyspisteisiin voi toimittaa kaiken kodeissa syntyvän sähkö- ja elektroniikkaromun kuten kodinkoneet, kulutuselektroniikan, atk-laitteet sekä lamput ja valaisimet (Toimita romu oikeaan osoitteeseen 2011). Seuraavaan taulukkoon 1 on kerätty esimerkillisiä hävittämismuotoja tyypillisimmille kotitalouksista tulleille jätteille, joita ei voi jättää yleisiin hyötyjätteenkierrätyspisteisiin.

Jäte	Jätteen hävittäminen
Huonekalut, kuten sohvut, nojatuolit, pöydät yms.	Käyttökelpoiset huonekalut kannattaa viedä osto- ja myyntiliikkeisiin, kirpputoreille tai kierrätysmyymälään. Kunnostuskelpoiset huonekalut voi viedä kunnostettaviksi. Jäteasemalla ne ovat sekajätettä.
Renkaat, autojen ja työkoneiden renkaat ilman vanteita	Rengasliikkeet vastaanottavat renkaat maksutta. (Kuuluu tuottajan vastuun piiriin.)
Loisteputket, televisiot, näyttöpäätteet ja atk-laitteet, pienakut esim. kännykän akku	Selvitä kunnassasi toimiva SER-romun vastaanottaja tai vastaavien tuotteiden myyjä tai maahantuoja. He ovat velvollisia vastaanottamaan jätteen.
Lääkkeet, vanhentuneet ja ylimääräiset lääkkeet, elohopeakuumemittarit ja lääke-ruiskujen neulat.	Kaikki apteekit ottavat vastaan.

Taulukko 1: Kotitalousjätteen hävittämismuotoja (Savonlinnan Seudun Jätehuolto Oy)

Kotitaloudet voivat toki viedä erilaisia jätteitä hävitettäväksi myös jätehuoltoyhtiöille. Jätehuoltoyhtiöt ympäri maata vastaanottavat muun muassa puutarhajätettä, vaarallista jätettä, sekajätettä, rakennus- ja purkujätettä. Huomioitavaa on se, että kotitalouksien vaarallisiksi jätteiksi luettava jäte kuten akut, maalit, lakat, erilaiset kemikaalit, kuvaputket kuten televisiot tai näyttöpäätteet ja atk-laitteiden keskusyksiköt voi viedä jätehuoltoyhtiön hävityspisteeseen maksutta (Ongelmajäte). Joissakin kunnissa saattaa olla jäteaseman lisäksi myös erilisiä vaarallisen jätteen keräyspisteitä, joihin voi viedä tiettyjä vaarallisia jätteitä maksutta. Kuitenkaan mitään yhtenäistä käytäntöä ei kunnissa ole käytössä, joten mahdolliset käsittelypisteet tulee tarkistaa omasta kunnasta tai kaupungista. Joidenkin jätteiden viemisestä jäteasemalle hävitettäväksi joutuu maksamaan. Täytyy kuitenkin muistaa, että kun jäte on hävitetty oikein, on se myös ympäristöteko ja ele kohti parempaa ja terveellisempää ympäristöä. Tuskin kukaan haluaisi, että vastuuttoman kuluttajan vuoksi löytäisi jätettä oman kodin pihasta tai mökkitiensä varresta. Seuraavassa taulukossa 2 on muutamia esimerkkejä Savonlinnan Seudun Jätehuolto Oy:n eri jätteiden käsittelyhinnoista kotitalouksille.

Kotitalouden tuoma jäte	Hinnat
Puutarhajäte, (haravointijätteet, kesäkukat, pensasaita yms.)	10, 00 e/henkilöauton peräkärä- kuorma (sis. alv. 23 %)(jäteveroton)
Rakennus, hyötykäyttökelvoton sekalainen rakennus- jäte	20,00 e/ henkilöauton peräkäräyllinen (sis. alv. 23%) (sis. 40 e/tn jäteveroa)
Yhdyskuntajäte, pienerä	10,00 e/henkilöauton takakontillinen (sis. alv. 23%) (sis. 40 e/tn jäteveroa)

Taulukko 2: Jätteiden käsittelyhintoja kotitalouksille (Savonlinnan Seudun Jätehuolto Oy)

Myös tuottajilla on vastuuta jäteasioissa. Tuottajavastuu perustuu jätelakiin ja koskee sekä kotitalous- että yritystuotteita. Tämä tarkoittaa sitä, että tuotteiden valmistajilla ja maahan-
tuojilla on velvollisuus järjestää tuotteidensa jätehuolto kustannuksellaan. Tähän tuottaja-
vastuun piiriin kuuluvat tällä hetkellä ajoneuvojen renkaat, paperituotteet, pakkaukset, ajo-
neuvot ja sähkö- ja elektroniikkalaitteet (SER-laitteet). (Lajittele 2011.)

5.5 Roskien hävittäminen polttamalla

Pelastuslain 6 §:ssä säädetään avotulen tekemisestä. Nuotiota tai muuta avotulta ei saa sytyt-
tää, jos olosuhteet kuivuuden, tuulen tai muun syyn takia ovat sellaiset, että metsäpalon,
ruohikkopalon tai muun tulipalon vaara on ilmeinen. Avotulta ei myöskään saa tehdä toisen
maalle ilman maanomistajan lupaa.

Puutarharoskien ja risujen polttaminen on ympäristöviranomaisen mukaan sallittua haja-
asutusalueilla, silloin kun siitä ei aiheudu haittaa naapureille. Taajama-alueilla polttaminen
on pääsääntöisesti kiellettyä savu- ja hajuhaittojen takia. Jätteiden esimerkiksi rakennusjät-
teiden polttaminen on ehdottomasti kiellettyä jätehuoltolakien ja määräysten mukaisesti.
(Kanta-Hämeen pelastuslaitos 2008.)

5.6 Mitä seuraamuksia kuluttajalle on ympäristön roskaamisesta?

Kuluttajan on hyvä pitää mielessä, että laki velvoittaa roskaajan siivoamaan roskaamansa
alueen. Jätelain 72 §:ssä säädetään roskaamiskiellosta ja roskaajan siivoamisvelvollisuudesta.
Edelleen laki edellyttää, että yleisillä paikoilla, kuten puistoissa tulee olla järjestettynä ros-
kalaatikoita. Myös yleisötilaisuuksien järjestäjiltä edellytetään, että he järjestävät tapahtu-
man ajaksi riittävän määrän roskakoreja. (JäteL 76 §.)

Astetta vakavimmista ympäristön kuormittamisista on säädetty rikoslaissa. Muun muassa ympäristön turmelemisesta on säädetty rikoslaissa. Rikoslaissa säädetään ympäristörikoksista. Ympäristön turmelemiseksi katsotaan teko, jossa tahallaan tai törkeästä huolimattomuudesta päästetään tai jätetään ympäristöön sinne kuulumattomia esineitä tai aineita. Törkeästä ympäristön turmelemisesta voidaan rikoslain nojalla tuomita vankeutta vähintään neljä kuukautta ja enintään kuusi vuotta. (RL 48:2 §.) Törkeäksi ympäristön turmelemiseksi katsotaan sellainen rikos, jossa ympäristölle tai terveydelle aiheutettu vahinko tai tällaisen vahingon vaara on erityisen suuri esimerkiksi, kun otetaan huomioon, miten laajalle vahinko saattaa ulottua. Jos kysymyksessä on vähäisempi ympäristön turmelemiseen liittyvä teko, ympäristörikkomus, eli teko on kokonaisuutena vähäinen, on rikoksentekijä tuomittava sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi. (RL 48:3 §.)

5.7 Mistä saa lisää jätteiden käsittelyyn liittyvää tietoa?

Kuluttajan jätelakioppaassa on pyritty antamaan neuvoja kuluttajalle, joka miettii miten ja minne hänen tulisi erilaisia kotitaloudesta syntyneitä jätteitä hävittää. Oppaan tavoitteena on myös auttaa kuluttajasta vastuullinen, huolehtivainen ja ympäristöstään välittävä jätteiden hävittäjä. Tässä oppaassa ei kuitenkaan tarjota tyhjentävästi vastauksia eri kuntien ja kaupunkien jätteiden käsittelyyn liittyviin hintoihin tai jätteiden kierrätyspaikkoihin. Asiasta kiinnostunut kuluttaja saa lisätietoa jäteasioista oman kaupungin tai kunnan kotisivuilta. Lisäksi tietoa ympäristöasioista ja jäteasioista saa muun muassa jäteyhtiöiden tai ympäristöministeriön kotisivuilta. Lainsäädäntöä aiheeseen liittyen löytyy Internetistä Finlexin ajantasaisesta lainsäädännöstä.

6 Lopuksi

Jätelain uudistuksen mukana jätteen keräysverkostoon voi tulla lisää keräyspaikkoja. Se tietysti palvelisi kuluttajaa entistä paremmin. Alalle voi tulla tulevaisuudessa uusia toimijoita, jos tuottajat antavat alihankkijoille vastuuta keräyspisteiden ja keräysverkoston huolehtimisessa. Uuden jätelain yhdeksi tarkoituksiksi nimetään jätteen määrän ehkäiseminen, mutta väheneeköhän jätteen määrä uuden lain myötä? Se jää nähtäväksi. Itse uskon kansainvälisen taloustilanteen vaikuttavan jätteen syntymiseen enemmän kuin kuluttajien valintojen, sillä taloudellinen taantuma leikkaa kulutusta ja täten samalla jätteen syntymistä.

Lain tarkoituksiksi mainitaan myös luonnonvarojen kestävä käytön edistäminen. Tuottajien vastuun kiristäminen voi kyllä lisätä tuottajien motivaatiota kehittää pakkauksia entistä enemmän luonnonmukaisella tavalla hävitettävään muotoon. Myös kuluttajien lisääntyvä kiinnostus ympäristönsuojeluun ja kestävä kehityksen mukaiseen kuluttamiseen lisännee tuottajien motivaatiota kiinnittää huomiota pakkausten laatuun. Lisäksi pakkausmateriaalien tuote-

kehitys kehittyy kaiken aikaa, mikä osaltaan antaa uusia mahdollisuuksia käyttää ympäristöä vähemmän kuormittavia materiaaleja tuotepakkauksissa.

Paineet veromuotoisen jätemaksun kasvattamiseksi ovat mahdollisia, koska uudella jätemaksulla tulee kattaa kaikki viranomaiskulut, esimerkiksi lakiuudistuksen mukanaan tuomat muutokset kunnissa. Euroopan unionin jätedirektiivin ohjeistuksen mukaan jätteen tavallista kaatopaikkaan hautaamista tulee radikaalisti vähentää tulevaisuudessa, mikä luo pakon jätteen käsittelyn tehostamiseen, esimerkiksi polttamiseen isoissa polttolaitoksissa, joissa tuotetaan jätteen energiasta sähköä.

Yhdyskuntajätettä kertyi vuonna 2010 Tilastokeskuksen mukaan 2,5 miljoonaa tonnia, josta kaatopaikalle kuljetettiin 1,1 miljoonaa tonnia eli lähes 50 %. Poliittinen linjaus selittää sitä, että jätettä on pitänyt ensisijaisesti kierrättää eikä polttaa. (Vainio 2011, A10.)

Jätteiden polttaminen energiaksi on lisääntynyt paljon myös Suomessa, koska energian hinta on noussut. Osa kansalaisista on vastustanut jätteen polttoa sillä perusteella, että sen uskotaan vähentävän kierrätystä. Kuitenkin tutkija Vahvelainen on todennut käyneen päinvastoin. Maissa joissa poltetaan jätettä paljon, niin myös kierrätetään jätettä tehokkaammin. Vuonna 2010 yhdyskuntajätettä poltettiin polttokattiloissa ja voimaloissa yli 500 000 tonnia, joka oli viidennes enemmän kuin vuonna 2009. Kaikesta yhdyskuntajätteestä poltetaan hieman yli viidennes, joten määrä on 2007 vuodesta vuoteen 2010 kasvanut kaksi ja puolikertaiseksi. (Vainio 2011, A10.)

Ympäristöyritysten liiton yhdyskuntajätteiden käsittely EU-maissa tilaston mukaan Suomi ei ole edes EU-maiden keskiarvossa jätteenpoltossa vuonna 2009. Jos vertaamme vaikka naapurimaahamme Ruotsiin, niin yhdyskuntajätteen loppukäsittelystä valtaosa tapahtuu polttamalla. Myös jätteiden kierrätystä on Ruotsissa enemmän kuin Suomessa. (Yhdyskuntajätteiden käsittely EU-maissa 2009.)

Toivoisin, että tulevaisuudessa kuluttaja harkitsisi entistä tarkemmin ostaessaan kulutushyödykkeitä, onko hänellä käyttöä tavaralle. Tuottajat vastaavat kysyntään mitä enemmän kysyntää on, sitä enemmän tavaraa valmistetaan ja raaka-aineita käytetään. Toivon, että tulevaisuudessa markkinoille tulisi enenevässä määrin kierrätysmateriaaleista valmistettuja tuotteita. Kuluttaja tekee joka päivä valintoja ostaessaan kotitalouden hyödykkeitä. Omilla valinnoilla pystyy siis vaikuttamaan sekä omaan hyvinvointiin ja terveellisempään elämään että myös ympäristön hyvinvointiin ja luonnon monimuotoisuuden säilyttämiseen.

Mielestäni jätteenpolttoon liittyvät kysymykset Suomessa voisivat olla hyvä opinnäytetyön aihe jollekin aiheesta kiinnostuneelle opiskelijalle. Asiasta keskustellaan vielä paljon tulevai-

suudessa, sillä Euroopan unionin kaatopaikkadirektiivi (1999/31/EY) edellytti jäsenmaidensa laativan strategian jätemäärien vähentämiseksi. Tavoitteena oli myös kaatopaikkojen kasvi- huonepäästöjen ja muiden ympäristöhaittojen vähentäminen. Suomessa valtioneuvosto on vuonna 2004 hyväksynyt strategian biohajoavan jätteen kaatopaikkakäsittelyn vähentämiseksi. Jätteiden energiana hyödyntämistä ja kierrätystä on lisättävä runsaasti. Tämänhetkinen jättesuunnitelma on laadittu vuoteen 2016 asti. (Ratkaisut biohajoavan jätteen kaatopaikkakäsittelyn vähentämiseksi tehdään paikallisten olosuhteiden mukaan 2004.)

Lähteet

Kirjalliset lähteet

Vainio, R. 2011. Helsingin Sanomat, Paperia päätty kierrätykseen aiempaa vähemmän.

Jääskinen, N. 2007. Euroopan unioni oikeudelliset perusteet. Helsinki: Talentum.

Sähköiset lähteet

Euroopan unionin. 2011. Luettu 10.11.2011
http://europa.eu/pol/env/index_fi.htm

Europa. 2009. Luettu 10.11.2011
http://europa.eu/legislation_summaries/other/l21197_fi.htm

Jokamiehen oikeudet - vapaus ja vastuu kulkevat käsi kädessä. 2010. Luettu 23.2.2012
<http://www.ymparisto.fi/download.asp?contentid=25601&lan=f>

Jätealan lainsäädännön kokonaisuudistus. 2012. Luettu 10.11.2011
<http://www.ymparisto.fi/default.asp?contentid=379258&lan=fi&clan=fi>

Kahiluoto, H. & Horttanainen, M. 2011. Helsingin Sanomat. Ruokaketjun jätteet tulisi käyttää hyödyksi.
<http://www.hs.fi/paakirjoitukset/Ruokaketjun+j%C3%A4tteen+tulisi+k%C3%A4ytt%C3%A4%C3%A4hy%C3%B6dyksi/a1305548148407>

Kaila J. 2006. Yhdyskuntajätteen määrä ja laatututkimukset Suomessa. Luettu 10.11.2011
http://www3.turku.fi/ctw/waste_research_kaila.pdf

Kanta-Hämeen pelastuslaitos. 2008. tiedote. Luettu 24.2.2012
<http://www.pelastuslaitos.fi/attachments/roskienpoltto08.pdf>

Kotitalouksien biojäte. 2011. Luettu 7.2.2012
http://www.savonlinna.fi/jatehuolto/jatteiden_lajittelu_ja_vastaanotto/kotitaloudet/biojate

Lajittele. 2011. Luettu 7.2.2012
<http://www.tampere.fi/ymparistojaluonto/ymparistoopas/jatteet/lajittele.html>

Ratkaisut biohajoavan jätteen kaatopaikkakäsittelyn vähentämiseksi tehdään paikallisten olosuhteiden mukaan. 2004. Luettu 28.2.2012
<http://www.ymparisto.fi/default.asp?contentid=108006&lan=FI>

Sekajäte. Helsingin seudun ympäristöpalvelut. 2010. Luettu 27.2.2012
<http://www.hsy.fi/jatehuolto/ohjeet/lajittelu/sekajate/Sivut/default.aspx>

Tilastokeskus. Yhdyskuntajäte. Luettu 27.2.2012
<http://www.stat.fi/meta/kas/yhdyskuntajate.html>

Toimita romu oikeaan osoitteeseen. 2011. Luettu 8.3.2012
<http://www.ymparisto.fi/default.asp?contentid=172494>

Ongelmajäte. 2011. Savonlinnan Seudun Jätehuolto Oy. Luettu 1.3.2012
http://www.savonlinna.fi/jatehuolto/jatteiden_lajittelu_ja_vastaanotto/kotitaloudet/ongelmajate

Ympäristönsuojelu. 2011. Luettu 27.2.2012
<http://www.ymparisto.fi/default.asp?contentid=393554&lan=FI>

Yhdyskuntajätteen käsittely EU-maissa v. 2009. Luettu 27.1.2012
http://www.ymparistoyritykset.fi/files/yyl/pdf/Yhdyskuntajatteet_EUssa_2009.pdf

Taulukot

Taulukko 1: Kotitalousjätteen hävittämismuotoja	20
Taulukko 2: Jätteiden käsittelyhintoja kotitalouksille	21